

А.Е. Альжанова
Ж.Е. Нурбаев*
А.М. Хажмуратова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
*Корреспонденция үшін автор: nur1282@mail.ru

Қазіргі кезеңдегі Қазақстанның мәдени саясаты

Аңдатпа. Мақала қазіргі кезеңдегі Қазақстан Республикасының мәдени саясатын қалыптастыруға арналған. Тұжырымдамада белгіленген мәдени саясат қағидаттары – ұлттық мәдени мұраның басымдығы, мәдениетті өсу және әлеуметтік даму факторы ретінде тану, мәдени әртүрлілікті құрметтеу, дамудың стратегиялық бағытына тұтастық пен тұрақтылық беретін саланы дамытудың бірыңғай платформасы – шығармашылық және мәдени өзін-өзі таныту бостандығы анықталды.

Жалпыұлттық ауқымдағы ең маңызды басымдыққа ұлттың мәдени коды және оның құрамдас бөліктері – мұра, дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, тіл, отбасы, шаруашылық жүйелер және мерекелер ерекшеленіп алынады.

Тұжырымдамада қазақстандық мәдениеттің жаһандық мәдени диалогқа белсенді қатысуының маңызды шарты – дәстүрлі құндылықтарды қолдау, ұлттық бірегейлікті айқындайтын адамгершілік бағдарларды қалыптастыру мен дамыту айқын көрсетіледі. Тәуелсіздік жылдарында елімізде ҚР Президентінің жарлықтарында, Үкімет қаулыларында тұжырымдалған дербес мәдени саясат жүргізілді. Нәтижесінде авторлар ХХІ ғасырда жеке және қоғамдық деңгейде қолданылатын ұлттық сана-сезімді жаңғыртудың негізгі бағыттары – бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімге табыну, эволюциялық даму және сананың ашықтығы болып табылады деген қорытындыға келді.

Заманауи әлем қарқынды дамып, өзгеріп жатқан сайын қазір бұл тұжырым қоғамдық сананың жаңғыруы үшін айрықша маңызды деген қорытынды шығады. Қазіргі кездегі Қазақстан Республикасында тұратын халықтардың мәдениеті мен дәстүрін зерттеу ең өзекті мәселе. Әсіресе, мәдениет саласында мемлекеттік саясатты қалыптастырудың маңызы өте зор.

Түйін сөздер: тұжырымдама, Қазақстанның мәдени саясаты, мәдениет, Мәдени мұра, мәдени әлеует, әлеуметтік мәдени орта.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2022-140-3-126-135>

Түсті: 19.10.2021 / Жарияланымға рұқсат етілді: 10.08.2022

Кіріспе

«Мәдениет» сөзін адамзат бір ғасырдан астам уақыт бойы қолданып келеді, мәдениет ұғымының тарихы зор. Сонымен қатар бұл терминнің бірнеше мағынасы бар. Қазіргі уақытта ол ғылымның әртүрлі

саласында және күнделікті өмірдің өзге салаларында қолданылады.

Сондай-ақ аталған термин «мәдениет» феноменінің күрделілігі мәдени саясатты түсінуге де бағытталған. Әлеуметтік-гуманитарлық бағыттағы ғалымдардың көзқарасы бойынша мәдени саясат

теориялық зерттеулердің объектісі болып табылады, оның мақсаты – негізгі ұғымдарды анықтау және түсіндіру, модельдерді типологизациялау, мәдениет саласын басқару жүйесіндегі құрылымдық-функционалдық қатынастар мен өзара тәуелділіктерді анықтау. Көптеген зерттеушілер мәдени саясат идеяларын әртүрлі тарихи кезеңдерде қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз ететін кез-келген мемлекеттің мақсатты қызметі ретінде қарастырады [1].

Қазіргі әлемде мәдениеттің даму деңгейі рухани және мәдени байлық экономикалық жетістік, ұлттың бәсекеге қабілеттілігінің негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Мәдениет көбінесе ұлттық бірегейліктің негізгі өзегін құрайды. Осыған байланысты Мемлекет басшысы «Берік мәдени өзегінсіз елдің экономикалық және саяси жетістігінің дамуы мүмкін емес» – деп әділ атап өтеді.

ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің ынтымақтастыққа мүдделілігі көптеген стратегиялық мүдделер мен экономикалық даму мақсатының сәйкес келуімен айқындалады.

ТМД шеңберінде өзінің қажеттілігі мен өзектілігін дәлелдейтін бірқатар ауқымды гуманитарлық жобалар іске асырылуда. Олардың арасында мәдениетаралық диалог бойынша Дүниежүзілік форум, ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің Дельфий жастар ойыны, ТМД жастар симфониялық оркестрінің қойылымдары, Минск қаласындағы «Лістапад» халықаралық кинофестивалі, Армениядағы «Алтын өрік» халықаралық кинофестивалі, Астанадағы «Опералия» халықаралық фестивалі және т.б. бар.

Жалпы, Достастық елдерінің барлық мәдени жобасы ортақ өркениеттік мұраны, рухани және материалдық мәдениет ескерткіштерінің, ТМД-ға қатысушы барлық мемлекет халықтарының ұлттық игілігін бірлесіп сақтауға және пайдалануға, олардың ұлттық және діни дәстүрлерін құрметтеуге бағытталған базалық қағидаттармен біріктірілген.

Бүгінде Қазақстанның мәдени сәйкестендірілуіне ықпал еткен қалыптасқан

еуразиялық интеграция векторы туралы айтуға болады.

Біздің негізгі мақсатымыз көп ұлтты елдің бірегей мәдени мұрасын сақтау және көбейту, қазақ халқының тарихи тамырын жаңғырту болып табылады.

Зерттеу әдістері

Ғылыми мақала жазу кезінде авторлар келесі әдістерді қолданды: ойлау әрекеті басым болған теориялық зерттеу әдістері, яғни эмпирикалық материалды түсіну және оны өңдеу. Теориялық деңгейде осы құбылыстардың дамуының ішкі құрылымы мен заңдылықтары, олардың өзара әрекеттесуі мен шарттылығы ашылды.

Сондай-ақ «мәдениет» ұғымының пайда болу тарихы туралы теориялық білімді құруда қолданылатын Тарихи (Тарихи-логикалық) зерттеу әдісі қолданылды. Тарихи әдіс Объектінің нақты тарихын оның нақты әртүрлілігінде, зигзагтар мен апаттарда, ерекше және оқшауланған көріністерде зерттеуге негізделген. Логикалық әдіс логикалық дамудағы шындықты көрсетеді, оның дамуының жоғары сатыларын зерттеу негізінде объект дамуының объективті логикасын ашады. Логикалық тұрғыдан тұтастай алғанда мақала тарихи, кездейсоқтықтан тазартылған және маңызды заңдылықтарға сәйкес дайындалды.

Талқылау

Қазақстан Республикасының мәдени саясатының тұжырымдамасына сәйкес, “табысты мемлекеттің мәдени саясаты жасампаз құндылық бағдарларын қалыптастыру негізінде қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған және қоғам мен мемлекет тыныс-тіршілігінің барлық маңызды аспектілерін дамытудың сапалы өлшемі болып табылады» [2].

Әлемнің көптеген халықтары мен мемлекеттерінің дамуының негізгі басымдығы елдің мәдениеті мен мәдени әлеуетін дамыту болып табылады және ол негізгі басымдықтардың біріне жатады. Табыстың

маңызды критерийлерінің бірі – мәдениеттің даму деңгейі, жалпыұлттық және әлемдік мәдени мұраны сақтау мен байыту, сапалы мәдени құндылықтарды жасау, тарату және тұтыну, мәдени алмасу және тұлғаның рухани-шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі жүзеге асыруын қамтамасыз ететін мәдени институттар мен тетіктердің тиімді жұмыс істейтін инфрақұрылымының болуы.

Мәдениеттің рөлін түсіну үшін заманауи көзқарас жаңа әлеуметтік-мәдени органы қалыптастыру қажеттілігін туындатады, оның маңызды бағыттары бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімге табыну, сананың ашықтығы және мемлекет дамуының эволюциялық жолы болып табылады.

Мұндай жағдайда қоғамның шығармашылық белсенділікке қатынасын өзгерту және жеке адамның, бизнестің, тұтастай алғанда мемлекет табысының маңызды аспектілері ретінде бәсекелестік артықшылықты арттыру мәдени саясаттың маңызды басымдығы болуы тиіс.

Қазақстан өз мәдениетін дамыту шеңберімен шектелмеген, біз тарихымызды, географиялық жағдайымызды және заманауи даму векторын объективті түрде айқындайтын басқа да мәдениеттерге, өркениеттерге, диалогқа ашықпыз.

Сонымен қабылданған халықаралық міндеттемелер шеңберінде Қазақстан дүниежүзілік мәдени және табиғи мұраны қорғау туралы Конвенцияны, материалдық емес мәдени мұраны қорғау туралы Конвенцияны, Еуропалық мәдени конвенцияны және басқа да маңызды халықаралық құжаттарды ратификациялады.

2004 жылдан бастап бірнеше кезеңде «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы жүзеге асырылды. Бұл бағдарлама ТМД елдерінде де, әлемдік қоғамдастықта да үлкен қызығушылық тудырды, 2006 жылы оның тұсаукесері Париждегі ЮНЕСКО-ның Штаб-пәтерінде өтті. Бұл, әрине, мұндай бағдарламалардың қажеттілігін көрсетеді.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2014 жылғы 17

қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында, қазақстандықтардың шығармашылық әлеуетін ашу және жаңа мүмкіндіктер жасау үшін қажетті жағдайлардың қатарында Н.Ә. Назарбаев: «...бүкілқазақстандық мәдениетті дамытуға жаңа серпін берген жөн», – деп атап өтті [3].

2014 жылғы 4 қарашада Қазақстан Республикасы Президентінің №939 Жарлығымен «Қазақстан Республикасының мәдени саясатының тұжырымдамасы» қабылданды. Бұл құжатта Қазақстанның мәдениет саласындағы ахуалы талданып, оның түйінді проблемалары айқындалды, Еуропаның, Азияның, Американың жетекші елдерінің мәдени саясатының модельдері қалыптастырылды, мемлекеттің мәдени саясатының ұзақ мерзімді тұжырымдамасының қажеттігі, оның мақсаттары, міндеттері мен іске асыру тәсілдері негізделді; 2050 жылға дейінгі дамудың басым бағыттары аталды, күтілетін нәтижелер мен нысаналы индикаторлар белгіленді.

Әлемдік тәжірибені талдау мемлекеттің мәдениет саласындағы мүдделілігі мен сауатты құрылған саясат әлеуметтік тұрақтылыққа, құндылықтар жүйесін және оның сабақтастығын, патриотизмді және ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға ықпал ететінін, саланың инновациялық дамуы мен орнықты экономикалық өсуді ынталандыратынын көрсетті.

«Қазақстанның мәдени саясатының тұжырымдамасына» енгізілген идеяларды жүзеге асыру республика үшін маңызды шара – ЭКСПО-2017 халықаралық көрмесі болып табылады, онда өте ауқымды және мазмұнды мәдени құрамдас бөлік көзделген. Мәдени бағдарлама аясында Қазақстан өнерінің жетістіктері ғана емес, сондай-ақ әлемнің түкпір-түкпірінен келген тамаша мәдени жобалар көрсетілді.

2017 жылы «Рухани жаңғыру» бағдарламасы Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласының ережелері негізінде әзірленді. Онда ұлттың жаңа тарихи кезеңдегі негізгі мақсаты белгіленген: рухани

және мәдени құндылықтарды сақтау және арттыру, әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіру. Бағдарлама осы мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған бірнеше жобаларды көздейді.

Қазақ тілінің латын графикасына кезең-кезеңімен көшу жобасы тілдің дамуына жаңа серпін беріп, оны әлемдік кеңістікке интеграциялауға, азаматтардың тілді меңгеруге деген қызығушылығы мен ынтасын арттыруға бағытталған. Латын графикасына толық көшу 2025 жылға жоспарланған: осы уақыттан бастап баспа БАҚ – тағы жарияланымдардан бастап іс қағаздарын жүргізуге дейінгі барлық жазбаша тіл латын қарпінде болады. Бұған дейін өтпелі кезең және бейімделу қарастырылған, онда халық әлі де кириллицаны қолдана алады.

«Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасы жас ұрпаққа білім мен тәжірибе алмасуға, білім сапасын арттыруға, ұлттың өзін-өзі тануы мен қазақ тілін дамытуға бағытталған. Нұрсұлтан Назарбаевтың айтуынша, «...біздің әлеуметтік және гуманитарлық біліміміз ұзақ жылдар бойы бір ілім аясында және әлемге бір көзқарас аясында тоқтатылды».

Оны түзету үшін тарих, саясаттану, әлеуметтану, философия, психология, мәдениеттану, филология бойынша әлемдегі ең үздік 100 оқулықты таңдап, оларды қазақ тіліне аудару ұсынылады. Бұл бағдарламаның әсері кітаптар отандық жоғары оқу орындарының түлектері үшін қолжетімді болғаннан кейін 5-6 жылдан кейін күтіледі, олар Халықаралық еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуы керек.

«Қазақстанның 100 жаңа есімі» жобасы еліміздің түкпір-түкпірінен, әртүрлі жастағы және ұлт өкілдерінен құралған Қазақстандықтардың отандастарына үлгі болатын шынайы тарихын біріктірді. Бұл 100 жаңа есім қазіргі Қазақстанның бейнесіне айналды.

«Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жобасы еліміздің символдық, киелі және мәдени-тарихи негіздеріне негізделген. Бұл жобаның нысандары туризм индустриясы үшін тартымды орындарға

айналды. Мемлекетбасшысының мақаласында бұқаралық спортты дамыту көзделеді. «Туған жер» арнайы жобасы әлеуметтік мәселелерді шешуге, азаматтарды туған өлке – «кіші отанды» дамытуға және көркейтуге тартуға бағытталған.

«Жаһандық әлемдегі заманауи қазақстандық мәдениеті» жобасы Қазақстан мәдениетін шетелде танымал ету бойынша жүйелі жұмыс құруға бағытталған. Бұл ретте қазіргі заманғы мәдениетті нысаны бойынша да, мазмұны бойынша да ілгерілетуге баса назар аударылады.

2017 жылғы 17-19 қазанда Париждегі UNESCO Штаб-пәтерінде өткен «Рухани жаңғыру» бағдарламасының таныстырылымы алғашқы оқиға болды. Тұсаукесер аясында шетелдік аудиторияға қазақстандық мәдениеттің түрлі бағыттарын көрсететін түрлі іс-шаралар өткізілді.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы Қазақстанның Тұңғыш Президенті Н.Назарбаевтың 2017 жылдың 2 сәуірінде жарияланған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласының ережелері негізінде әзірленді. Онда ұлттың жаңа тарихи кезеңдегі негізгі мақсаты белгіленген: рухани және мәдени құндылықтарды сақтау және арттыру, әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіру.

Бағдарлама осы мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған бірнеше жобаларды көздейді. Жаһанданудың барлық заманауи қатерлері мен сын-қатерлерін ескере отырып, қазақстандықтардың рухани құндылықтарының жандануына бағытталған «Рухани жаңғыру» бағдарламасы Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, ұлттық бірегейлікті сақтауға, азаматтардың білімі мен санасының ашықтығын танымал етуге бағытталған. Бұл 8 қасиеттер қазіргі заманғы қазақстандықтың негізгі бағдарына айналуы тиіс.

Қоғамдық сананы жаңғырту елде басталған басқа да жаңғыртуларды – саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналуға тиіс. Әңгіме Қазақстандықтардың басқаша үйренуі,

неғұрлым прогрессивті ойлауы, заттарға басқа қырынан қарауы қажет екендігі туралы, сонда елдің әл-ауқатын арттыруға мүмкіндік пайда болады. Бағдарламада ұсынылып отырған сананы жаңғыртудың алты құралының барлығы бір жағынан жаңа емес және бәріне бұрыннан белгілі, екінші жағынан – әрине, олардың бүгінгі Қазақстан үшін барынша сәйкес келетін жүздеген басқа құралдардың ішінен таңдалғанын түсіну маңызды, енді оларды дұрыс пайдалану керек.

1. Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі. Жапондықтардың ең заманауи технологиялары бар, қытайлардың ауқымды өндірісі бар, швейцариялықтардың қаржы жүйесі сағат сияқты жұмыс істейді, ал қазақстандықтар не істей алады? Бұл сұраққа біздің еліміздің азаматтары өздері жауап беруі керек және адамдар мұны неғұрлым тез жасай алса, әлемдік нарықта белгілі бір салада жетекші орынға ие болу мүмкіндігі соғұрлым жоғары болады. Бұл қазақстандықтарға компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты дағдыларсыз мүмкін емес.

2. Прагматизм. Еліміздің Қазақстандағы табиғи ресурстарына деген ысырапшылық Арал теңізінің жойылуына әкеліп соқты. Бұдан былай ешқандай экологиялық апат болмас үшін азаматтар елдің меншігіне басқаша қарап, прагматикалық болуы керек. Прагматизм – өзінің ұлттық және жеке ресурстарын нақты білу, оларды үнемді жұмсау, өз болашағын жоспарлай білу, ысырапшылыққа, өктемдікке, көзбояушылыққа қарама-қайшы болу. Прагматикалық адамдар ұтымды өмір сүреді, нақты мақсаттарға, білімге, салауатты өмір салтына және кәсіби жетістіктерге назар аударады.

3. Ұлттық бірегейлікті сақтау. Салт-дәстүрлер, тіл, музыка, әдебиет, үйлену тойлары – бәрі халықпен мәңгі қалуы керек: ұлттық мәдениетті сақтамай жаңғырту мүмкін емес. Алайда дамуға кедергі келтіретін нәрселерден бас тартпай, жаңғырту мүмкін болмайды. Бірінші кезекте, сөз біртұтас ұлтты өңірлер мен жүздер бойынша бөлу туралы болып отыр.

Екіншіден, әр түрлі салалардағы мансаптық сатыларда өсетін непотизм туралы. Үшін алға жылжу ма, сол элементтердің өткен, олар компанияларға дамуға мүмкіндік бермейді ұлт.

4. Білімге табыну. Технологиялық революцияның беталысына қарасақ, таяудағы онжылдықта қазіргі кәсіптердің жартысы жай ғана жойылып кетуі мүмкін. Бұрын тарих мұндай тез өзгерістерді көрмеген. Мұндай жағдайда жоғары білім деңгейі арқасында қайта даярлықтан өтуге, мамандығын өзгертуге қабілетті жоғары білімді адам ғана сәтті өмір сүре алады. Бұл үшін елімізде көп нәрсе жасалуда: жоғары деңгейдегі бірқатар жоғары оқу орындары ашылды, ондаған мың жас маман әлемнің үздік университеттерінде, оның ішінде «Болашақ» бағдарламасы бойынша білім алды. Бірақ білімге табыну жалпыға ортақ болуы керек.

5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы. Тарих тиіс оқуға қателіктер қайталау емес, олардың алдағы уақытта. Бүкіл XX ғасыр революциялық сілкіністер белгісімен өтті. 1917 жылғы революциядан кейін ұлттық дамудың табиғи жолдарына араласу және қоғамдық құрылыстың бөтен нысандарын күштеп таңу, ұлтқа демографиялық соққы, сондай-ақ тіл мен мәдениетке соққы беру орын алды, бұл олардың жойылуына әкеліп соқты, бұдан басқа, экологиялық қасіретпен шектесетін үлкен залал Семей полигонындағыдай бірден елдің бірнеше өңіріне келтірілді. Революциялар дәуірі өткен жоқ. Олар пішіні мен мазмұны жағынан 10-ға өзгерді.

Бірақ біздің бүкіл тарихымыз тікелей және біржақты айтады: тек эволюциялық даму ұлттың өркендеуіне мүмкіндік береді. Әйтпесе, біз тағы да тарихи тұзаққа түсеміз. Эволюциялық даму идеология қағидаты ретінде әрбір қазақстандық үшін жеке, жеке деңгейдегі бағдарлардың бірі болуға тиіс.

6. Сананың ашықтығы. Сананың ашық болуы неге маңызды? Біріншіден, бұл үлкен әлемде не болып жатқанын, Сіздің еліңізде не болып жатқанын, планетаның бір бөлігінде не болып жатқанын түсінуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, бұл алдағы 10 жылға жаңа технологиялық жолға түсетін өзгерістерге дайын болу, бұған дайын болу керек.

Үшіншіден, басқалардың тәжірибесін қабылдау, басқалардан үйрену мүмкіндігі. Атап айтқанда, бұл үшін ағылшын тілін меңгеру қажет. Қоғамдық сананың жаңаруы жалпы әлеуметтік кеңістікте тұратын халықтың қазіргі заманның қарқынды өзгеретін жағдайларына сәтті бейімделу қажеттілігімен тікелей байланысты. Бұл ретте Қазақстан азаматтарының қоғамдық санасының мазмұны олардың мүдделерімен, идеяларымен, құндылықтарымен және перспективаларымен тығыз байланысты, мәдениетті, мінез-құлық практикасын, әдет-ғұрып пен дәстүрді, ғылымды, адамгершілік императивтерін қоса алғанда, Рухани негіздерге сүйенеді [5].

XXI ғасырда жеке және қоғамдық деңгейде қолданылатын ұлттық сана-сезімді жаңғыртудың негізгі бағыттары бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімге табыну, эволюциялық даму және Сананың ашықтығы болып табылатыны белгілі. Сондықтан, қазіргі заманғы әлем барған сайын өзгеріп отыратындықтан, қоғамдық сананы жаңғырту дәл қазір ерекше маңызға және өзектілікке ие болып отырғаны заңды.

Жаһандық процестер күтпеген ерекше сын-тегеуріндерді, жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды белсенді пайдалануды қалыптастырады, өмір ырғағы мен стилін өзгертеді, ұлттық дәстүрлер заманауи элементтермен толықтырылады. Бұл тұрғыда мықты және жауапты адамдардың біртұтас ұлтын қалыптастыру Қазақстан табысының негізгі шарты болып табылады. Тиісінше, сананы жаңғырту әрбір қазақстандыққа әсер етуі тиіс, өйткені қазіргі заманғы сын-қатерлер жағдайында елдің әрбір тұрғыны елдің және тұтастай қоғамның прогресі үшін өзінің өмірлік стратегиясын бейімдеуге дайын болуға тиіс. Бұған тек білімнің салтанат құруы, сапалы білімге бағдарлану және Сананың ашықтығы ғана көмектесе алады.

Жаһандандудың барлық заманауи тәуекелдері мен сын-тегеуріндерін ескере отырып, қазақстандықтардың рухани құндылықтарының жандануына бағытталған «Рухани жаңғыру» бағдарламасы Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, ұлттық бірегейлікті сақтауға, азаматтардың білімі мен санасының ашықтығын танымал етуге бағытталған. Бұл қасиеттер қазіргі заманғы қазақстандықтың негізгі бағдарына айналуға тиіс.

Қоғамдық сананы жаңғырту бағдарламасы қоғамды біріктіруге, интеллигенцияны, жастарды, халықтың барлық жіктерінің өкілдерін Мемлекет басшысы жариялаған идеялар төңірегінде біріктіруге мүмкіндік береді. Жаңғыртудың барлық бағыттарын іске асыру әлеуметтің қажеттіліктерін ескере отырып, ғылыми-сарапшылық қоғамдастықты, азаматтық қоғам өкілдерін, жастарды белсенді тарту арқылы жүргізіледі.

Өзара мәдени іс-қимыл туралы айта отырып, Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі ЕурАзЭҚ, ЮНЕСКО, ШЫҰ, ТМД, ТҮРКСОЙ шеңберіндегі мәдени халықаралық саясат пен жобаларды әзірлеуге және іске асыруға белсенді қатысып отырғанын атап өткен жөн.

Нәтижелер

Осылайша, еліміздегі мәдени құрылыстың жүйелі және мақсатты жұмысы туралы айтуға болады. Қазақстанда мәдени саясат саласындағы жұмыс жиырма жылдан астам уақыт бойы жүйелі және дәйекті түрде жүргізіліп келеді.

2004 жылдан бастап бірнеше кезеңде «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы жүзеге асырылды [4]. Бұл бағдарлама ТМД елдерінде де, әлемдік қоғамдастықта да үлкен қызығушылық тудырды, 2006 жылы оның тұсаукесері Париждегі ЮНЕСКО-ның Штаб-пәтерінде өтті. Бұл, әрине, мұндай бағдарламалардың қажеттілігін көрсетеді.

«Мәдени мұра» бағдарламасының нәтижелері таң қалдырады. Оның аясында 230 кітап атауы, оның ішінде тарих, археология, этнография бойынша бірегей сериялар,

жаңа энциклопедиялық сөздіктер жарық көрді. Қытай, Түркия, Моңғолия, Ресей, Жапония, Египет, Өзбекстан, Армения, АҚШ және Батыс Еуропа елдеріне ғылыми-іздістіру экспедициялары ұйымдастырылды, онда республиканың ғылыми орталарында бұрын белгісіз болған Қазақстанның тарихы, этнографиясы, өнері бойынша бес мыңға жуық қолжазбалар мен баспа басылымдары табылып, сатып алынды. Осындай зерттеулердің мысалы ретінде Р. И. Қарғабекованың мақаласын келтіруге болады. «2010-2011 жылдары Моңғолия бойынша кешенді экспедиция кезінде жасалған жеке бақылаулар мен ашылулар».

2014 жылғы 4 қарашада Қазақстан Республикасы Президентінің № 939 Жарлығымен «Қазақстан Республикасының мәдени саясатының тұжырымдамасы» қабылданды.

Қазақстан ХХІ ғасырдың жаһандық картасында ешкімге ұқсамайтын өзіндік орын алуға ұмтыла отырып, тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап қазақстандықтардың ұлттық мәдениеті мен рухани мұрасын сақтаудың бірінші дәрежелі маңыздылығын жария етіп келеді. Еліміздің тарихи-мәдени мұрасын зерттеу және қорғау, мәдени ескерткіштер мен нысандарды қалпына келтіру жөніндегі шараларды толық жүйелеуді қамтамасыз ететін «Мәдени мұра» ұлттық стратегиялық жобасы іске асырылды. Қазіргі күні «Мәдени мұра» бағдарламасы неғұрлым ауқымды және мазмұнды форматқа – «Рухани жаңғыру» бағдарламасына көшті, оның шеңберінде Қазақстан елдің бірегей киелі белдеуін қалыптастырды, оған Тәуелсіз Қазақстанның 100 жалпыұлттық және 500 жергілікті тарих және мәдениет ескерткіштері кірді.

Осы жылдар ішінде қазіргі заманғы мәдени мұраның орасан зор қабаты құрылды, оны бүгінде бүкіл әлемдік қоғамдастыққа лайықты түрде ұсынуға болады. 26 жыл ішінде республика бойынша 25 жаңа театр мен концерт залдары ашылды, 1000-ға жуық жаңа музейлер, кітапханалар құрылды, бірегей білім беру мәдениет ұйымдары – олардың ішінде Қазақ ұлттық өнер университеті,

Ұлттық Өнер академиясы. Т. Жүргенов атындағы ұлттық консерватория Құрманғазы, ұлттық хореография академиясы жұмыс істейді.

Облыстық мәдениет ұйымдары: 4,1 мың кітапхананы, 3,2 мыңға жуық мәдени-демалыс ұйымдарын, 238 музейді, 64 театрды, 94 кинотеатрды, 39 концерттік ұйымды, 132 мәдениет және демалыс саябағын, 8 хайуанаттар бағын, 4 циркті қамтиды. 2014-2016 жылдары еліміз бойынша барлығы 38,7 мың спектакль қойылды, 17,8 мың концерт ұйымдастырылды, мұражайлар мен музей-қорықтар 24,5 мың көрме өткізді.

Әлемдік мәдени алаңдардан қалыс қалмай, біздің театрлар – Пласидо Домингоның «опералиясы», аты аңызға айналған «Ла Скала», Мариин театрларының гастрольдері және т. б. әлемдік деңгейдегі іс-шараларды өткізу орталығына айналды.

Ұлттық музейде еліміздің тарихы ғана емес, әлемнің жетекші музейлерінің экспозициялары да қойылған. «Экспо-2017» көрмесін өткізу кезінде қазақстандықтар мен елорда қонақтары мұнда қытай императоры, Эрмитаж, Сұлтан Бейбарыс терракота армиясы музейлерінің бірегей коллекцияларын, Нью-Йорк мұражайы Николай Рерихтің, Ежелгі Египеттің шедеврлерін, Eurasia Sculpture Biennale мүсін өнерінің биенналесін, «Астана ЭКСПО-2017» халықаралық кинофестивалін, «Photofest.kz» және т.б. фотовестивальдарын тамашалай алды.

Қорытынды

Қазақстанда мәдениет саласындағы ұлттық заңнаманы үндестіру белсенді саясаты жүргізілуде. Қазақстан мәдениеті Еуразиялық мәдениеттің бір бөлігі болып табылады.

Достастыққа қатысушы мемлекеттердің өзара мүддені білдіретін мәдени мұрасына тең қол жеткізуді қамтамасыз ету саласында мақсатты бағытталған жұмыс жүргізіліп жатқан кезде Қазақстанның рөлі зор.

Халықтар арасындағы мәдени алмасу адамзат қоғамы дамуының ажырамас атрибуты болып табылады. Бір де бір, тіпті

саяси және экономикалық тұрғыдан ең қуатты мемлекет әлемдік мәдени мұраға, басқа елдер мен халықтардың рухани байлығына жүгінбестен өз азаматтарының мәдени және эстетикалық қажеттіліктері мен қажеттіліктерін қанағаттандыра алмайды.

Маңызды жұмыс жалғастырылатын болады және онда көпұлтты Қазақстанның басқа халықтарының мәдениеттеріне

лайықты орын берілетін болады, сондай-ақ несториандық, буддалық мәдениет ескерткіштерін, Қазақстан аумағында Ұлы Даланың өзге де халықтарының болуының көптеген іздерін зерттеу көзделетін болады. Бұл ескерткіштердің барлығы үлкен тарихи қызығушылық тудырады және сонымен бірге оларды түпкілікті жоғалту қаупіне ұшырайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Ханнанова А.С Культурная политика как функция государства // Вестник ЮУрГУ. Серия: Социально-гуманитарные науки. 2015. [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-politika-kak-funktsiya-gosudarstva> (дата обращения: 21.10.2021).
2. О Концепции культурной политики Республики Казахстан // Указ Президента Республики Казахстан от 4 ноября 2014 года № 939. [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000939> (дата обращения: 21.10.2021).
3. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 17 января 2014 г. // Официальный сайт министерства образования и науки Республики Казахстан [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: <http://www.edu.gov.kz/ru/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-17-yanvara-2014-g> (дата обращения 10.06.2021).
4. О Концепции стратегического национального проекта «Культурное наследие» на 2009–2011 годы // Әділет. Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/P080001016_ (дата обращения 10.06.2021).
5. Касымова А.М., Айткулова С.Н. Программа «Рухани жанғыру» как стратегия духовного развития граждан // Вопросы науки и образования. 2020. №6 (90). Казахстан [Электрон. ресурс]. – 2021. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/programma-ruhani-zhangyru-kak-strategiya-duhovnogo-razvitiya-grazhdan> (дата обращения: 21.10.2021).

А.Е. Альжанова, Ж.Е. Нурбаев, А.М. Хажмуратова

Евразийский Национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Культурная политика Казахстана на современном этапе

Аннотация. Статья посвящена формированию культурной политики Республики Казахстан на современном этапе. Были выявлены заложенные в концепции принципы культурной политики – приоритетность национального культурного наследия, признание культуры как фактора роста и социального развития, уважение культурного многообразия, свобода творчества и культурного самовыражения – представляют собой единую платформу развития отрасли, придающую целостность и устойчивость стратегическому направлению развития.

Самым значимым приоритетом общенационального масштаба выделяется глубокое понятие – культурный код нации и его составляющие компоненты – наследие, традиции, обычаи, язык, семья, хозяйственные системы и праздники.

В концепции четко выделяется, что поддержка традиционных ценностей, формирование и развитие нравственных ориентиров, определяющих национальную идентичность, – важное условие активного участия казахстанской культуры в глобальном культурном диалоге. За годы независимости в Республике

Казахстан была проведена самостоятельная культурная политика, сформулированная в указах Президента РК, постановлениях правительства.

В результате авторы пришли к выводу, что ключевыми направлениями модернизации национального самосознания в XXI веке, применяемыми как на индивидуальном, так и на общественном уровне, являются конкурентоспособность, прагматизм, сохранение национальной идентичности, культ знания, эволюционное развитие и открытость сознания. Отсюда вытекает следующий вывод, что модернизация общественного сознания приобретает особую значимость и актуальность именно сейчас, поскольку современный мир все более меняется.

И сегодня историческим моментом является изучение культуры и традиции народов, населяющих Республику Казахстан. И именно формирование государственной политики в сфере культуры играет большую роль.

Ключевые слова: концепция, культурная политика Казахстана, культура, культурное наследие, культурный потенциал, социокультурная среда.

A.E. Alzhanova, Zh.E. Nurbaev, A.M. Khazhmuratova
L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

The cultural policy of Kazakhstan at the present stage

Abstract. The article is devoted to the formation of the cultural policy of the Republic of Kazakhstan at the present stage. The principles of cultural policy laid down in the concept - priority of the national cultural heritage, recognition of culture as a factor of growth and social development, respect for cultural diversity, freedom of creativity, and cultural self-expression has been identified as a single platform for the development of the sector, which gives integrity and sustainability to the strategic direction of development.

The most significant priority on a national scale is a deep concept of the cultural code of the nation and its constituent components as heritage, traditions, customs, language, family, economic systems, and holidays.

The concept clearly emphasizes that the support of traditional values, and the formation, and development of moral guidelines that define national identity is an important condition for the active participation of Kazakh culture in the global cultural dialogue. During the years of independence, an independent cultural policy was carried out in the Republic of Kazakhstan, formulated in the decrees of the President of the Republic of Kazakhstan, and government resolutions.

As a result, the authors came to the conclusion that the key directions of modernization of national consciousness in the XXI century are competitiveness, pragmatism, preservation of national identity, the cult of knowledge, evolutionary development, and openness of consciousness applied both at the individual and at the public level. Hence the following conclusion is that the modernization of social consciousness is of particular importance and relevance now, as the modern world is increasingly changing.

And today it is a historic moment to study the culture and traditions of the peoples inhabiting the Republic of Kazakhstan. And it is the formation of the state policy in the sphere of culture that plays a big role.

Keywords: concept, cultural policy of Kazakhstan, culture, cultural heritage, cultural potential, socio-cultural environment.

References

1. Hannanova A.S Kul'turnaja politika kak funkciya gosudarstva, Vestnik JuUrGU. Serija: Social'no-gumanitarnye nauki. 2015 [Cultural policy as a function of the state, Bulletin of SUSU. Series: Social and Humanitarian Sciences.]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-politika-kak-funktsiya-gosudarstva>, [in Russian]. (accessed 21.10.2021).
2. Konceptii kul'turnoj politiki Respubliki Kazahstan, Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 4 nojabrja 2014 goda № 939 [On the Concept of Cultural Policy of the Republic of Kazakhstan // Presidential Decree No. 939 of November 4, 2014]. Available at: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000939>, [in Russian]. (accessed 21.10.2021).

3. Poslanie Prezidenta Respubliki Kazahstan N.Nazarbaeva narodu Kazahstana. 17 janvarja 2014 g. Oficial'nyj sajt ministerstva obrazovanija i nauki Respubliki Kazahstan [Message of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the people of Kazakhstan. January 17, 2014. Official website of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan]. Available at: <http://www.edu.gov.kz/ru/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nnazarbaeva-narodu-kazahstana-17-yanvary-a-2014-g>, [in Russian]. (accessed 10.06.2021).

4. О Концепции стратегического национального проекта «Культурное наследие» на 2009-2011 годы. Adilet. Informacionno-pravovaja sistema normativnyh pravovyh aktov Respubliki Kazahstan [about the Concept of the strategic national project «Cultural Heritage» for 2009-2011. Adilet. The information-legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan]. Available at: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P080001016>, [in Russian]. (accessed 10.06.2021). (data obrashhenija 10.06.2021). – koncepcija

5. Kasymova A.M., Ajtkulova S.N. Programma «Ruhani zhangyru» kak strategija duhovnogo razvitija grazhdan. Voprosy nauki i obrazovanija. 2020. №6 (90) [Rukhani zhangiru» program as a strategy of spiritual development of citizens. Problems of Science and Education. 2020. №6 (90). Kazakhstan]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/programma-ruhani-zhangyru-kak-strategiya-duhovnogo-razvitiya-grazhdan>, [in Russian]. (accessed 21.10.2021).

Авторлар туралы мәліметтер:

Альжанова Анара Ержановна – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Астана, Қазақстан.

Нурбаев Жаслан Есеевич – тарих ғылымдарының кандидаты, Халықаралық қатынастар факультетінің Аймақтану кафедрасының доценті, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Хажмуратова Айгүл Мәжитқызы – Ph.D., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің аға оқытушысы, Астана, Қазақстан.

Alzhanova Anara Erzhanovna – Ph.D. student of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Nurbayev Zhaslan Eseevich – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Regional Studies of the Faculty of International Relations, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Khazhmuratova Aigul Mazhitovna – Ph.D., Senior Lecturer of the Eurasian National University. L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan.